Minnen från Lapparnes Stenålder i Sverige

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Oscar Montelius** (1843-1921) har hämtats från Internet Archive, digitaliserat i juni 2012 av Nordkalottbiblioteket i Övertorneå och anpassat för Projekt Runeberg i mars 2015 av Ralph E.

MINNEN

FRÅN

LAPPARNES STENÅLDER

I

SVERIGE

AF

OSCAR MONTELIUS.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1875—1876.

Aftryck ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets-Akademiens Månadsblad.

Redan i den för mer än trettio år sedan utgifna första upplagan af »Skandinaviska Nordens Ur-invånare»Första kapitlet, sid 19. säger professor Nilsson om spjutspetsar af samma form som fig. 52 i »Svenska fornsaker», att denna typ »hittills aldrig är funnen i södra Sverige eller i Danmark; men den förekommer i norra och mellersta Sverige. Denna lansform är aldrig af flinta, utan af en hård skiffer». Han tillägger: »Troligen är den icke så gammal som flintlansarne. De trakter af landet, i hvilka han finnes, voro, enligt en öfvertygelse, för hvilken jag framdeles skall redogöra, ännu icke bebodda, då stenredskap brukades i södra Sverige och i Danmark.»

Länge lemnades utan vidare uppmärksamhet den här gifna antydan om att dessa spjutspetsar af skiffer icke höra till samma grupp af fornsaker som minnena från södra Sveriges stenålder. Först mer än 25 år efter utgifvandet af nyssnämnda arbete bringas ämnet åter på tal, af d:r Hildebrand i Sverige och af professor Rygh i Norge.

I den öfversigt öfver stenåldersminnenas utbredning i Sverige som doktor Hildebrand lemnar i »Svenska folket under Hednatiden»Första upplagan (Sthlm 1866) sid. 43. jfr andra uppl. sid. 74. säger han: »Det är möjligt, attNorrlands stenålder icke är att anse som en fortsättning af det södra Sveriges, utan fastmer af Finlands och de östra ländernas i allmänhet». Såsom skäl för denna åsigt anför han bland annat, att ett par i »Ångermanland funna skifferlansar påminna om likartade fynd i Finland och guvernementet Olonetz.»

Ungefär samtidigt fäste professor Rygh I Årsberättelsen för år 1866 af »Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring» (Kristiania 1867), sid. 100. uppmärksamheten på att spjut- och pilspetsar af skiffer icke äro sällsynta i Norge, samt att man stundom äfven funnit knifvar af samma stenart och af en egendomlig form. »Dessa saker», säger han, »måste anses tillhöra en annan kultur och ett annat folk än de vanliga norska stenålderssakerna, hvilka i afseende på ämne och form öfverensstämma med dem från Danmark och södra Sverige. De hittas oftast i Tromsö och Finnmarkens amter, der de vanliga stensakerna äro ytterst sällsynta: man kan väl således med skäl hänföra dem till *Lapparne*.»

Denna åsigt, att man i de nyss nämnda fornsakerna af skiffer skulle ega minnen från Lapparnes stenålder, har professor Rygh några år senare vidare utvecklat i en särdeles intressant uppsats införd i Norska fornminnesföreningens årsberättelse för 1871 (sid. 100 o. följ.). Han visar der, att man i Norge och Sverige måste antaga två olika stenålderskulturer och två stenåldersfolk. För den ena af dessa kulturer — den hvars minnen hufvudsakligen förekomma i halföns nordligaste trakter — föreslår han benämningen den »arktiska stenålderskulturen». Den andra torde man kunna kalla den »skandinaviska», eller kanske bättre den »sydskandinaviska».

Bland den arktiska stenålderns fornsaker böra vi i synnerhet nämna de många vapnen och verktygen af *skiffer*, såsom spjutspetsar, pilspetsar, yxor, hålmejslar och eneggade knifvar. Hit höra troligen äfven en mängdyxor, pilspetsar, metkrokar, skedar m. m. af renhorn, hvilka dock hittills blifvit funna endast i det nordligaste Norge, men ännu icke i Sverige. Äfven skifferknifvarne äro hittills med mycket få undantag funna endast i Norge, norr om Throndhjemsfjorden; dessa undantag utgöras af ett fynd från Ångermanland och af två (eller möjligen tre) fynd, som märkvärdigt nog äro anträffade så sydligt som i Södermanland.

Att de nu i fråga varande fornsakerna verkligen tillhört ett annat stenåldersfolk än det som i de södra delarne af vårt land efterlemnat så talrika minnen, framgår redan deraf, att dessa fornsaker nästan endast förekomma i de nordligaste trakterna af Sverige och Norge, der de i södra Skandinavien vanliga stenålderssakerna äro ytterst sällsynta. Det bevisas äfven deraf, att dessa båda slag af stensaker aldrig blifvit, så vidt man vet, funna tillsammans, äfvensom deraf att t. ex. hålmejslarne och spjutspetsarne af skiffer visa stor öfverensstämmelse med dem som hittas i Finland Holmberg, »Finska fornlemningar», pl. 2, 3 och 11. och andra nordliga länder. Så lär, enligt professor Rygh, Etnografiska Museet i Köpenhamn ega »kastspjut från indianstammar i nordligaste delen af brittiska Nordamerika, hvilkas spetsar, af svart skiffer, mycket likna de i Norge funna skifferspetsarne med

hullingar». Norska Fornminnesföreningens årsberättelse för år 1871, s. 113, not.

Ett af de märkligaste bevisen för den arktiska stenålderns sjelfständighet är ett fynd som år 1871 gjordes vid Stenkjær i N. Throndhjems amt. Man fann här, vid innersta ändan af Throndhjemsfjorden, en »kjökkenmödding» innehållande en stor mängd musselskal och ben jämte tre spjutspetsar, en knif och två yxor af skiffer, samt en hornyxa m. fl. saker, *alla* af arktiska typer. Samma årsber., sid. 8, 34, 100 och 117, not.

För att visa, huru mycket talrikare fornsaker af detyper som vi hänfört till den arktiska stenåldern förekomma i norra Sverige än i landets sydligare trakter, meddelas här en öfversigt öfver alla från Sverige nu kända fornsaker af sten. Deri äro naturligtvis endast sådana fornsaker upptagna som höra till de under stenåldern förekommande typerna, och således t. ex. icke de talrika »ovala brynena», hvilka ej äro äldre än jernåldern. Jfr »Svenska fornsaker», fig. 268—270. Under benämningen »skandinaviska typer» hafva vi upptagit dem som äro egendomliga för den sydskandinaviska stenåldern.

Fornsaker af sten funna i Sverige.

»Skandindinaviska» typer.

»Arktiska» typer.

Fornsaker
af flinta.

Fornsaker af
andra stenslag.

Tillhopa.

Yxor och
rätmejslar.

Hål-
mejslar.

Spjut- och
pilspetsar.

Knifvar.

Tillhopa.

I % af samtliga
stensaker.

LapplandDessutom har man i Lappland funnit två yxor af sten, hvilka nu äro förlorade, så att man ej vet till hvilkendera gruppen de hört.

—

—

—

—

1

1

—

2

—

Vesterbotten

75

4

79

2

1

3

—

6

7

Ångermanland

3

5

8

1

1

4

1

7

47

Jemtland

4

7

11

—

—

9

—

9

45

Medelpad

1

—

1

1

1

1

—

3

75

Helsingland

4

10

14

1

1

Två af dem äro funna i den del af Loos’ socken, som af ålder hört till Dalarne.8

—

10

42

Gestrikland

1

8

9

—

—

2

—

2

18

Norrland (stället okändt)

—

—

—

—

—

1

—

1

—

Lappland och Norrland

88

34

122

5

5

29

1

40

24

Svealand

278

1,790

2,068

Funnen i Dalarne.1

—

9

Båda funna i Södermanland.2

12

0,5

Götaland, utom Skåne

3,600

2,800

6,400

—

—

4

—

4

0,06

Skåne

26,500

3,500

30,000

—

—

1

—

1

—

Hela Sverige

30,466

8,124

38,590

6

5

43

3

57

0,15

Det torde, för att visa likheten i detta afseende mellan förhållandena i Norge och Sverige, vara nog attnämna att af de 49 spjutspetsar, pilspetsar och knifvar af skiffer, hvilka man år 1872 kände från Norge, icke mindre än 23, eller nära hälften, voro funna i Tromsö stift, såsom bekant det nordligaste i landet; samt att alla de andra från detta stift kända stensakerna, till antalet 9, troligen äfven höra till den arktiska gruppen. Från Kristiania stift kände man deremot endast 4 spjut- och pilspetsar af skiffer mot nära 400 »skandinaviska» stensaker. Rygh i Norska Fornminnesföreningens årsberättelse för 1871, sid. 110, 114 och 117, not.

Bland minnena från den arktiska stenåldern äro i ofvanstående tabell och i den här nedan meddelade fyndbeskrifningen endast sådana fornsaker upptagna, om hvilkas hänförande till denna grupp någon tvekan ej gerna kan uppstå. Det är emellertid, åtminstone för närvarande, i några fall nästan omöjligt att afgöra, om t. ex. en mejsel af skiffer bör hänföras till den ena eller andra kulturens minnen, i synnerhet som man i Skandinaviens sydligare delar vid flere tillfällen funnit verktyg af skiffer, hvilka vi måste anse tillhöra den »skandinaviska» stenåldern, då de äro af alldeles samma typer som denna periods öfriga arbeten.

De arktiska stensakernas stora relativa talrikhet i Lappland och Norrland blir ännu tydligare, om vi taga i betraktande, att tre af de under Helsingland upptagna flintyxorna äro hittade tillsammans, »Antiqvarisk Tidskrift för Sverige» 3, sid. 184. och att nästan alla de nära 80 i Vesterbotten funna fornsakerna af skandinaviska typer äro anträffade å en och samma bys egor. Åtminstone 70 af dem äro funna tillhopa och kunna med skäl betraktas som ett i jorden gömdt förråd af handelsvaror införda från Skåne. »Sveriges forntid», texten, sid. 58.

Då härtill kommer, att å andra sidan alla de arktiska stensakerna, med endast ett par undantag, ärofunna på olika ställen, så visar sig en ännu större olikhet mellan Sveriges norra och södra delar, om man jemför antalet *ställen*, der minnen af de båda stenåldersfolken blifvit anträffade.

En annan omständighet, som härvid icke torde böra med tystnad förbigås, är den att en icke obetydlig del af de i Norrland funna stensakerna af skandinaviska typer utan tvifvel icke äro minnen af ett med metaller helt och hållet obekant folk. Det synes nämligen, af skäl som jag på andra ställen sökt utveckla,»Antiqv. Tidskrift för Sverige» 3 s. 174, samt »Sveriges forntid», texten, sid. 155 och 158. vara i hög grad sannolikt, att mången bland dessa stensaker varit i bruk under bronsåldern, möjligen till och med under än senare tider. Men om detta är riktigt, blir antalet minnen från den »skandinaviska» *stenåldern* i Norrland ännu mindre än hvad tabellen å sid. 4 utvisar.

Då vi således finna, att de stensaker som vi här kallat arktiska, egentligen tillhöra den skandinaviska halföns nordligaste delar, att de tydligt skilja sig från minnena af det stenåldersfolk som en gång bebodde Skandinaviens sydligare trakter, men att de deremot hafva stor likhet med de fornsaker af sten, hvilka anträffas i Finland och andra länder der med finnar och lappar nära beslägtade folk nu bo; så synes det antagande hafva mycket skäl för sig, att dessa af oss s. k. arktiska stensaker äro minnen från de i Sverige boende lapparne eller finnarne, och från

den tid då dessa folk ännu voro obekanta med metallernas bruk. Man skulle visserligen kunna häremot invända, att endast få bland dessa stensaker blifvit funna inom de delar af Sverige som lapparne *nu* innehafva. Men detta kan bero antingen derpå, att fornsaker af sten ännu blifvit endast undantagsvis tillvaratagna i Lappmarkerna, der få personer finnas som intressera sig för sådant, eller också derpåatt lapparne tagit i besittning de trakter der de nu hufvudsakligen uppehålla sig, först sedan de upphört att begagna vapen och verktyg af sten. Det förra antagandet synes dock hafva större skäl för sig.

Det jemförelsevis stora antalet arktiska stensaker som man funnit i de norrländska kustlandskapen från Vesterbotten till Gestrikland torde emellertid antyda, att lappar eller finnar fordom bott i sydligare trakter än nu. Huru skola vi deremot förklara de få men märkliga fynd af de för den arktiskt-lapska stenåldern egendomliga spjutspetsarne och knifvarne af skiffer, som äro gjorda i Sveaänderna, på Kolmården, i Bohuslän, Blekinge och ända ned i Skånes sydligaste kusttrakt? Hafva äfven på dessa ställen lappar en gång funnits, om än i mindre antal? Eller hafva skiffersakerna begagnats af de sydskandinaviska stenåldersfolken, i hvilket fall vi väl få antaga, att dessa fått dem från sina nordliga grannar, då den stora likheten i ämne och form synes tala för ett gemensamt ursprung?

Så ringa sannolikhet än synes finnas för det antagandet, att lappar en gång funnits i Svealand och Götaland, tror jag dock icke att man kan med säkerhet besvara dessa frågor, då vi ännu känna så litet om dylika fynd, hvilka endast under kort tid varit föremål för någon större uppmärksamhet.

Den tanken, att lapparne en gång bebott södra Sverige, är, som vi veta, icke ny. Redan för mer än trettio år sedan uttalades den af Nilsson, som i sitt berömda verk om »Skandinaviens Ur-invånare» sökte visa, att dessa just varit lapparnes förfäder. Det förnämsta stödet för denna åsigt fann han i den stora likhet som de af honom undersökta kranierna från sydskandinaviska stenåldersgrafvar syntes hafva med de nuvarande lapparnes hufvudskålar. »Man har således», säger han,»Skand. Nordens Ur-invånare», 2:a kapitlet, sid. 11, jfr »Stenåldern», 2:a uppl., sid. 105 och pl. D, samt Holmberg, »Nordbon under hednatiden», 1:a uppl. sid. 7 och 9. »alltFornsaker af skiffer, funna i Norge.

Hälften af verkliga storleken.Fornsaker af skiffer, funna i Norge.

Hälften af verkliga storleken.skäl att antaga, att lappfolket är den sista qvarlefvan i vår Nord af den folkstam, som bygt dessa grifter samt tillverkat och begagnat de i dem förvarade redskapen af sten, djurben m. m.»

Då detta skrefs, kände man emellertid endast mycket få kranier från stenåldern, och de fynd som under de sista årtiondena gjorts hafva visat att, ehuru man i stenålderns grafvar verkligen finner ett mindre antal skallar som likna lapparnes, *flertalet* af de ur dessa grifter upptagna kranierna dock hafva en helt annan form. Häraf följer, att åtminstone hufvudmassan af södra Skandinaviens befolkning under stenålderns sista del icke gerna kan hafva varit beslägtad med de nuvarande lapparne.

Efter granskning af alla de skäl som blifvit anförda för ett sådant antagande kommer också den utmärkte kännaren af Lappland och lapparne professoren friherre v. Düben till den slutsats,»Om Lappland och Lapparne», sid. 398. att han »icke kan erkänna sannolikheten eller ens möjligheten deraf, att det i våra sagor och sägner omtalade urfolket i södra och mellersta Sverige varit lappar».

Han säger deremot: »Lapparne hafva — det visar allt — norr om Bottnen vandrat in i landets nordligaste delar på en tid då de endast ännu nyttjade ben- och stenredskap; sannolikt mest blott de förra, ty lämplig sten var i dessa land sällsynt, man hade blott qvarts och skiffer, hvarföre man icke heller lärt sig väl arbeta stenredskap. De hafva, som husdjur, dit medfört hunden och möjligen, ja troligen, äfven renen. Derifrån hafva de vida senare, sannolikt först då de lärt känna metallers bruk, ströfvat ned till landet kring 61° nordlig latitud. Vid denna polhöjd finnas de i de första historiska och sago-berättelserna; der hafva de fått sinstörsta utbredning möjligen efter digerdöden; der äro de sedan dess, allt efter olika lokala och administrativa förhållanden, dels ökade, oaktadt absorbtion i den öfriga folkmassan, dels minskade, utgångna eller undanträngda så väl mot Norden som in mot fjällen.»

*

Då det således verkligen synes vara mer än sannolikt, att man i vårt land funnit lemningar af två olika folk som här genomlefvat sin stenålder, så torde vi böra dröja ett ögonblick vid frågan om det tidsförhållande, i hvilket den arktiska stenåldern står till stenåldern i södra Skandinavien. Har den förra, i Sverige, börjat tidigare eller senare än den andra? Hafva lapparne blifvit bekanta med metaller samt upphört att begagna vapen och verktyg af sten före eller efter den skandinaviska stenålderns slut?

På den förra frågan torde man för närvarande icke kunna gifva något bestämdt svar, då man hvarken vet, när lapparne eller södra Sveriges första bebyggare invandrat i landet.

Den senare frågan kunna vi väl deremot utan tvekan besvara så, att lapparne lärt känna metaller först *efter* den sydskandinaviska stenålderns slut. Ett af de vigtigaste skälen för denna åsigt, är det märkliga förhållande att, såsom redan prof. Düben anmärkt, »Om Lappland och Lapparne», sid. 306. lapparne fått namnen på alla metaller, både koppar, tenn, stål och guld m. fl., från sina skandinaviska grannar.

Om, såsom man antagit, de af Tacitus omtalade »Fenni» äro lapparne, — norrmännen t. ex. kalla ju ännu lapparne »finner», — så voro lapparne troligen ännu i första århundradet efter Kristi födelse obekanta med metaller. »Deras enda tillit», säger han, Tacitus, »Germania», kap. 46. »äropilarne, dem de spetsa med ben i brist på jern.» Men vid denna tid voro södra Skandinaviens innebyggare redan bekanta med jernet.

Lapparne lära till och med ända in i senaste tid begagnat vapen och verktyg af sten, ehuru de sedan länge känt jern och stål. Så har man t. ex. en uppgift om att spjutspetsar af sten ännu i slutet af förra århundradet begagnades af lapparne i Enare lappmark för att fälla vildren, i det de fästades på springfjedrar af enträ i rengrafvarne. Och, enligt meddelande af professor Nordenskiöld, har »en trovärdig person i Kuusamo lappmarks-socken (Kemi lappmark) för icke alltför många årtionden tillbaka sett stenmejslar begagnas till bortskafvande af hårbeklädnaden från uppblötta renhudar». »Sveriges forntid», texten, sid. 154.

Det är derföre möjligt, att en del af de spjutspetsar och verktyg af skiffer, som i det följande beskrifvas, icke äro synnerligen gamla; å andra sidan synas de omständigheter, under hvilka *några* at dem äro funna, tala för att åtminstone dessa i mycket lång tid hvilat i jorden.

Professor Rygh anmärker, Norska Fornminnesföreningens årsberättelse för 1871, sid. 111. att flere af de i Norge funna arktiska stensakerna uppgifvas vara anträffade i *grafvar*. Om de svenska fornsakerna af samma grupp är, så vidt jag vet, en dylik fyndort aldrig angifven. Det torde deremot förtjena uppmärksamhet, att så många af de svenska spjut- och pilspetsarne af skiffer äro hittade i eller tätt intill *vatten*. Några äro funna vid notdragning i en sjö; andra helt nära en sjö, på ett ställe som utan tvifvel fordom varit sjöbotten; andra i mossar, o. s. v.

*

Såsom prof på norska skifferarbeten af de typer som vi här kallat arktiska meddelas fig. 1—10 å sid. 8, 9 och 14, hvilka figurer höra till det föredrag, som hrprof. Rygh höll öfver dessa fornsaker vid den arkeologiska kongressen sistlidne sommar, och som inom kort skall tryckas i den officiella redogörelsen för kongressen.

Yxan eller mejseln fig. 1 är funnen jemte en skifferknif i en nyodling vid Klöven, Tranö prestegjæld, Tromsö amt. (Kristiania Museum 6168).

Hålmejseln fig. 2 är funnen jemte två andra hålmejslar af skiffer vid Dybvik i Lyngen pgd, Tromsö amt. (Kristiania M. 3505).

Knifven fig. 3 är funnen vid Botnagården i Bjugn pgd, Söndre Throndhjems amt. (Throndhjems M. 1334).

Knifven fig. 4 är funnen vid Trastad i Kvedfjord pgd, Tromsö amt. (Kristiania M. 3319).

Knifven fig. 5 är funnen vid Ristad i Overhalven pgd, Nordre Throndhjems amt. (Kristiania M. 5451).

Pil- eller spjutspetsen fig. 6 är funnen vid Hovland i Hardanger, Söndre Bergenhus amt. (Kristiania M. 195).

Spjutspetsen fig. 7 är funnen vid Huvestad i Telemarken, Bratsbergs amt. (Kristiania M. 2016).

Spjutspetsen fig. 8 är funnen vid Fallum i Rissen s., Söndre Throndhjems amt. (Throndhjems M. 1339).

Spjutspetsen fig. 9 är funnen i Brönö pgd, Nordlands amt. (Kristiania M. 1028).

Knifven fig. 10 är funnen vid gräfning för en källare i Tromsö stad. (Kristiania M. 1875).

Alla äro afbildade i hälften af verkliga storleken.

*

10. Efter denna kortfattade öfversigt meddela vi här en förteckning å alla af oss nu kända svenska fynd af sådana fornsaker, som synas kunna med säkerhet hänföras till den »arktiska stenåldern».

Lappland.

1. I *Piteå Lappmark*, ¼ mil sydost om *Malå* kyrka hittades i oktober 1873 en *pilspets* (?) af skiffer, afbildad fig. 11 i hälften af verkliga storleken. »Fyndet gjordes i en mot Malån vettande brant backe, som skulle utgräfvas i och för vägbyggnad». Malå kyrka ligger på 65° 10′ 12″ nordlig bredd, 12¾ mil från Skellefteå stad. 11. Pilspetsen, af grå skiffer, var hel då den hittades, men yttersta spetsen blef af hittaren afbruten. Ursprungliga längden 3 tum; största bredden 4 linier. Den tillvaratogs af herr kapellpredikanten Joh. Mörtsell i Malå och förvaras nu i Statens Hist. Museum (N:o 5372).

Herr Mörtsell upplyser, att detta skifferredskap »till storleken liknar lapparnes slagtarknif, ehuru denna numera icke är tveeggad.Då lapparne slagta sina renar, begagna de nämligen en liten spetsig knif, med hvilken de först sticka renen i nackgropen, genomborrande ryggmärgen, hvarvid renen tvärt faller ner på marken; sedan gnugga de med venstra handen det sårade stället, så att det sväller igen och ej blöder, under det de med högra handen bakom bogen insticka knifven i hjertat. Äfven detta sår igengnuggas, så att det ej blöder». — Ehuru det är möjligt, att några af de vanligen så kallade spjutspetsarne och pilspetsarne af skiffer varit använda som knifvar, synes det dock vara sannolikast att originalet till fig. 11 varit en pilspets.

Vesterbotten.

2. Nära *Storforsen* i Pite elf, omkring 9 mil från utloppet, har man funnit en ovanligt stor och vacker *hålmejsel* af svart skiffer, som till formen nästan alldeles liknar fig. 14, som är fint polerad och väl bibehållen. Eggen djupt urholkad. Mejseln håller i längd 8,8 tum och i bredd vid eggen 1,6 tum: största tjockleken 0,9 tum.

Den är nyligen skänkt till Statens Hist. Museum (N:o 5463) af hr hofstallmästaren J. W. Beijer på Kollinge i Kalmar län, hvars samling den förut tillhört. 12.Herr ingeniör H. Magnét, som under en vandring i Lappmarken sommaren 1868 erhöll mejseln af en nybyggare, har benäget meddelat, att »landskapet der fyndet gjordes består af skogbeväxta sandhedar, hvilka så långt minnet leder tillbaka varit tillhåll för lappar. Detta fynd gaf mig emellertid anledning att anställa vidare forskningar inom orten, men jag vann endast den upplysning, att en vigg blifvit funnen några år förut vid Manjerv by, belägen ett par mil längre ned åt kusten från Storforsen. Några bestämda uppgifter om dess utseende, eller hvart den nu tagit vägen, kunde likväl icke erhållas.»

3. »Omkring sju mil från Piteå inåt landet i närheten af *Pite-elf* har man vid stubb-brytning på ett djup af 3 fot» funnit en ovanligt lång *spjutspets* af rödbrun skiffer utan hullingar afbildad fig. 12 i hälften af verkliga storleken. Afbruten något nedom midten, der ett litet stycke nu saknas; brottytorna glimta. Hela längden 12,2 tum; största bredden 1,15 tum. Största tjockleken 2,5 linier.

Spjutspetsen skänktes år 1874 af herr jägmästaren C. Degerman till Statens Hist. Museum (N:o 5375).

4. Å egorna till nybygget *Bjursele* vid Byske-elf hittades för omkring 50 år sedan en bred, temligen tunn *yxa* af mörkgrön skiffer, afbildad fig. 13 i hälften af verkliga storleken. Ena bredsidan och de båda smalsidorna äro väl slipade; afden andra bredsidan, den som ses fig. 13, är endast den nedre tredjedelen slipad. Eggen ligger, såsom å de flesta skifferyxor, i fortsättningen af ena bredsidan. Yxans längd 5 tum; bredd vid eggen 2,3 tum; största tjocklek 5 linier.

Yxan köptes år 1827 af d. v. pastorsadjunkten Ekdahl under den forskningsresa, han då på offentlig bekostnad företog i Norrland, och inlemnades af honom till Statens Hist. Museum (N:o 483).

5. En bonde i *Norsjö* by hittade vid upptagande af ny-åker för mer än 50 år sedan:

Främre delen af en *spjutspets* af brunröd skiffer, ryggad å båda sidor längs midten. Längd 2,65 tum; största bredden 7 linier.

Dåvarande kapellpredikanten i Norsjö, J. A. Linder, hvilken omtalar fyndet i ett d. 19 April 1822 dateradt bref till J. Adlerbeth, tillägger, att spetsen skall, då den hittades, hafva varit »åtföljd af ett något större stycke, hvilket sedermera, nyttjadt till leksak åt barn, förkommit, innan jag händelsevis fick se det qvarblifna.»

Spjutspetsen, som tillhört Götiska Förbundets samlingar, förvaras nu i Statens Historiska Museum (N:o 1267).

14.

6. I *Norsjö* socken, 8 mil vester om Skellefte och nära Lappmarksgränsen, har man, troligen å samma ställe funnit:

a) En vacker *hålmejsel* af svart, finslipad skiffer, afbildad fig. 14 i hälften af verkliga storleken. Planasmalsidor, eggen djupt urholkad. Längd 6,2 tum, bredd vid eggen 1,15 tum; största tjocklek 9 linier.

b) En liten *yxa* eller mejsel af svart, finslipad skiffer, afbildad fig. 15 i hälften af verkliga storleken. Eggen rät, ligger i fortsättning af den ena bredsidan, men bildar en tydlig vinkel mot den andra, mera kullriga bredsidan. Längd nära 2,7 tum, bredd vid eggen 1,7 tum; största tjocklek 5 linier.

Dessa båda fornsaker tillhöra Ume Elementar-läroverks samling. De här meddelade afbildningarna äro gjorda efter originalen, hvilka jag genom herr lektor J. O. Högstadii välvilja fått låna.

15 a. 15 b.

7. Nära *Hannlunda*, en mil söder om Skellefte kyrka, har man för omkring 10 år sedan funnit nedre delen af en stor *spjutspets* af skiffer. Den hittads under jordbruksarbete i den så kallade »Frugärdan» på den hed, som ligger mellan sjön Gummarksträsket och Degermyran. På samma gärde hade några ar förut hittats en *stenyxa* med skafthål, af en i södra Skandinavien förekommande typ, närmast lik fig. 39 i »Svenska fornsaker», men eggarne mindre utsvängda.

Ledamoten af riksdagens andra kammare, herr C. E. Hjelm, a hvars egor fyndet anträffats, har om fyndstället meddelat följande: »Jorden, der de båda stensakerna hittades, var god lermylla, som i en forntid varit odlad, hvilket tvdligt syntes derutaf, att lerjorden var rubbad i den ursprungliga aflagringen, hade mörkare färg och mindre fasthet än den som icke varit rörd, och från hvilken den skildes genom skarp begränsning. Under tiden närmast vår egen hade stället varit beväxt med skog, tills det af mig odlades.»Spjutspetsen, af rödbrun skiffer med grågröna band, har varit mycket lång. Den i behåll varande nedre delen liknar närmast fig. 18, men de två haken äro mindre tydliga. Bladet (ofvanför de två haken) är tveeggadt och synes hafva varit nästan jemnbredt; tången är kullrigt tvåsidig med tunna kanter och afsmalnar emot nedre ändan, som liknar den å fig. 12. Hela längden nu 6,7 tum, bladets bredd 1,1 tum. Tångens längd 4,2 och största bredd 1,05 tum.

16.

Både spjutspetsen och stenyxan äro af herr Hjelm skänkta till doktor Hazelii Skandinavisk-etnografiska samling i Stockholm (N:is 6576 och 6577).

8. Herr Hjelm har dessutom ben benäget meddelat, att han för omkring fyra år sedan i *Medle* by vid Skellefte-elfven sett en stor, ungefär 2 verktum bred, afbruten *spjutspets* af skiffer, som var funnen å hans egor. Om den ännu är i behåll, torde den böra inlemnas till förvar i någon allmän samling.

9. Vid *Burträsk* i Skellefte socken har man för omkring 50 år sedan funnit:

Främre delen af en bred *spjutspets* af mörkgrå skiffer, som nu är 4,3 tum lång; största bredden l,32 tum och tjockleken 2 linier. Utmed midten går i båda sidor en rännformig fördjupning, som är 1,5 linier bred på det ställe der spjutet är afbrutet, och som afsmalnar i en spets framåt samt upphör på ett afstånd af 2,3 tum från spetsen.

Inlemnades år 1827 af Ekdahl till Statens Historiska Museum (N:o 483); se N:o 4.

*

10. »I Norrland», troligen inom Vesterbotten, är för längre tid sedan funnen:En *spjutspets* af grå skiffer, med tånge och hullingar, afbildad fig. 16 i hälften af verkliga storleken. Längd 6,05 tum; bredd 1,35 tum.

Den lemnades år 1827 af Ekdahl till Statens Historiska Museum (N:o 483).

Ångermanland.

11. Sommaren 1885 hittades å egorna till *Norgissjö* i Gideå sockan, i en stenrösa nära intill stranden af Gideå elf, en afbruten *spjutspets* af skiffer, afbildad fig. 18 i hälften af verkliga storleken. Stället var beväxt med grof skog.

17.

18.

19.

Spjutspetsen, af grå-rödbrun skiffer, är smal, jemnbred och i båda ändar afbruten. Bladet (framför de båda små haken) är tveeggadt; tången har afrundade,tunna kanter. Längden nu 4,65 tum; största bredden nära 9 linier; tjockleken 3 linier.

Förvaras i Hernösands Elemantar-läroverks samling.

12. I *Grundsunda* socken har man, möjligen på samma ställe, funnit två *spjutspetsar* af skiffer.

a) Den ene, nästan svart, afbildad fig. 17 i hälften af verkliga storleken, är lång och smal med kort tånge och korta hullingar. Längd 4,6 tum, största bredden nära 6 linier.

b) Den andra, mörkgrå, är kortare och bredare med bred, 4 linier lång tånge och två hullingar. Längd 2,8 tum, största bredden 1 tum.

Båda förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 1736).

13. Å en torplägenhet under hemmanet N:o 3 *Bålsjö* i Bjerträ socken hittades för 10 år sedan en liten *mejsel* at skiffer »i en åker, som för omkring 40 år sedan är bruten af s. k. grankjäl.»

Mejseln, af svart skiffer, har rät egg, som ligger i fortsättning af ena bredsidan; nästan jemnbred, väl slipad, i synnerhet vid eggen. Längd 2,15 tum, bredd 1,05 tum; största tjockleken något öfver 3 linier.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 5373), som erhållit den, jemte N:o 14 m. fl. fornsaker af sten från Ångermanland, genom medverkan af hr P. Edholm i Bålsjö.

14. Våren 1874 hittades vid uppbrytning af en stenbacke, omkring 60—70 alnar från *Grösjön,* i Bjerträ socken:

En *hålmejsel* af grå skiffer, uppåt afsmalnande, med tydliga smalsidor. Längd 4,05 tum; bredd vid eggen 1,1 tum.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 5421).

15. Å egorna till hemmanet N:o 3 *Träsk* i Skogs socken hittades, för omkring 5 år sedan, en mindre*spjutspets* af skiffer under plöjning af en gräsvall, på ungefär 500 fots afstånd från en liten sjö.

Spjutspetsen, af rödbrun skiffer med ett grågrönt band tvärtöfver främre delen, är afbildad fig. 19 i hälften af verkliga storleken. Tången är mångkantig, nästan trind; baktill finnes en knapplik utvidgning med ett hak på ena sidan; dess andra sida är bortslagen. Längd 4,15 tum; största bredden 9 linier.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 5400).

16. Å hemmanet N:o 2 *Kläpp* i Skogs socken har hemmanets egare Nils Skoglund vid åkerplöjning, på omkring 8 tums djup under jordytan och ungefär 100 alnar från en insjö, funnit:

En baktill afbruten *spets* af rödbrun skiffer, ryggad å båda sidor. Den afbröts vid plöjningen, och det andra stycket tillvaratogs icke. Längd nu 2,9 tum, bredd 0,75 tum.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 5656).

20.

17. Vid *Bondsjö* i Säbrå socken hittades före år 1864 en framtill afbruten, bred, tveeggad *dolk* (?) af grå skiffer med kort, kullrigt, fyrsidigt handtag, afbildad fig. 20 i hälften af verkliga storleken. Hela längden nu 4,3 tum; bladets största bredd 1,4 tum.

Dolken tillhör Hernösands Elementar-läroverks samling.

Jemtland.

18. Å *Alavattnets* egor i norra delen af Ströms socken, närmare Alanäsets än Ströms kyrka, der ån rinner ur sjön Stora Alavattnet, har man funnit:En väl slipad och oskadad *spjutspets* af rödbrun skiffer, som liknar fig. 16. Tången är dock mycket kort, knapt längre än de ganska stora hullingarna, och försedd med ett djupt hak på ändan i medellinien. Längd 5,25 tum, bredd 1,2 tum.

Skänktes 1873 af ingeniör W. Härnqvist till Östersunds Elementar-läroverks samling.

Om detta och andra jemtländska fynd af fornsaker från hednatiden har herr lektor P. Olsson lemnat en noggrann beskrifning i »Några upplysningar om fornsaker i Jemtland», införda i nyss nämnda läroverks program år 1874. Fyndet från Svedje är der upptaget under N:o 6.

19. Vid *Sellsjö* i Mörsills socken äro, möjligen på samma ställe, funna 2 *spjutspetsar* af brunröd skiffer, af hvilka den ena förvaras i Östersunds Elementar-läroverks samling, och den andra i doktor J. L. Ch. Strandbergs samling i Pajala; allt enligt benäget meddelande af herr lektor Olsson (jfr dennes anf. arb., sid. 12).

Den, som tillhör samlingen i Östersund, är afbruten i båda ändar, hvilka saknas, så att endast mellersta delen af den ovanligt breda spjutspetsen finnes qvar. Å båda sidor har en ganska bred och djup, framtill afsmalnande och slutligen försvinnande ränna lupit utmed midten. Det bevarade styckets längd är endast 2,9 tum, bredden 1,7 tum.

20. Vid *Svedje* by i Håsjö socken, på edet mellan Hemsjön och Sicksjön, har man under åkerodling hittat:

En *spjutspets* af hård, svart skiffer med tånge och två hullingar. Spjutspetsen, som närmast liknar fig. 16, är väl slipad och alldeles oskadad. Längd 6,65 tum och största bredd 1,3 tum; tångens längd 1,6 tum och bredd 5—8 linier.

Den skänktes år 1867 af komministern A. Amrén i Håsjö till Östersunds Elementar-läroverks samling (Olsson, anf. arb., N:o 5).**21.** I Östersunds Elementar-läroverks samling förvaras dessutom 2 *spjutspetsar* af skiffer, hvilka troligen äro funna i Jemtland, ehuru man nu ej känna något närmare om deras fyndomständigheter.

Den ena är oskadad, väl slipad och rödbrun, men har ett bredt, grångrått tvärband med mörkare kanter. Den är smalt aflång, samt saknar hullingar och egg på nedre tredjedelen; nära nedre ändan finnas midtför hvarandra två temligen djupa hak, i hvilka den rem eller snodd legat, hvarmed spetsen varit fastbunden vid spjutskaftet. Längd 5,8 tum, bredd 9,5 linier. (Olson, anf. arb., N:o 7).

Den andra är ofullständig, men synes hafva varit lik föregående, ehuru den är tunnare. Färgen är gröngrå. Nedre delen och yttersta spetsen saknas. Längd nu 2,4 och bredd 8 linier. (Olsson, anf. arb., N:o 8).

22. I *Holmsjön*, ½ mil i öster från Ljungå sågverk, nära gränsen mellan Jemtland och Medelpad, har man under notdragning för några år seden funnit:

En *pilspets* eller spjutspets af skiffer, med hullingar och tånge; liknar närmast fig. 16. Längd 2,45 tum; bredd 4,5 linier. Tångens längd 0,5 tum.

Tillhör herr grosshandlaren Fr. Bünsow i Sundsvall.

Vid notdragning i samma sjö har man äfven, enligt benäget meddelande af herrar L. A. Flygt och J. R. M. Ringius på Ljungå, funnit flere andra *pilspetsar* af skiffer, hvilka dock bortkastats af hittarne.

Medelpad.

23. I en myr i *Sättna* socken har man för längre tid sedan funnit:

En *hålmejsel* af gråsvart skiffer, afbildad fig. 21 i hälften af verkliga storleken. Vid eggen synas 5 längsgående refflor, troligen utvisande det sätt, hvarpåurholkningen åstadkommits. Längd 3,4 tum, bredd vid eggen 1,4 tum; största tjockleken 6 linier.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 3211).

21 a.
21 b.

22.

23 a.
23 b.

24. I *Sättna* socken har man äfven, troligen på olika ställen, funnit:

a) En ovanligt tunn *yxa* af nästan svart skiffer, afbildad fig. 22 i hälften af verkliga storleken. Eggen sned. Yxan, som är väl slipad, håller 3,6 tum i längd; breden vid eggen är 1,65 tum och största tjockleken knapt 2 linier.

b) Främre delen af en afbruten *spjutspets* af svart skiffer, å båda sidor ryggad långs midten. Längd nu 2,8 tum, största bredden 8 linier.

Båda förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 4112).

Helsingland.

25. I *Hassela* socken har man »å en stenbunden kulle ofvan jord» funnit:

En *hålmejsel* af lös skiffer, 4,6 tum lång och 1,3 tum bred.

Eges af herr professor L. E. Walmstedt i Uppsala, enligt meddelande af herr professor C. Säve.

26. Vid grundgräfning till en byggnad norr om *Gnarps* kyrka hittades för ett par år sedan:

En »*pilspets* af rödbrun skiffer».

Förvaras i Hudiksvalls Elementarläroverks samling.

27. I *Bergsjö* socken har man vid stranden af Elgeredssjön funnit:

En »*pilspets* af rödbrun skiffer.»

Förvaras i Hudiksvalls Elementarläroverks samling.

28. Å *Afholms* egor i Bjuråkers socken har man under plöjning funnit:

En *spjutspets* af rödbrun skiffer, afbildad fig. 24 i hälften af verkliga storleken. Längd 9,55 tum, största bredd 1,5 tum, tjocklek 3,5 linier.

Spjutspetsen är af nämndemannen Erik Persson i Afholm skänkt till Statens Historiska Museum (N:o 5454).

24.

29. I *Delsbo* socken har man funnit:

En *hålmejsel* af svart skiffer, afbildad fig. 23 i hälften af verkliga storleken. Upptill finnes en fördjupning, som dock aldrig torde hafva bildatnågon egg. Längd 4 tum, bredd 1,4 tum, största tjocklek 7 linier.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 1208).

30. Nära *Forssa* kyrka har man funnit:

En »tunn och bred *spjutspets* af skiffer.»

Förvaras i Hudiksvalls Elementar-läroverks samling.

31. Vid *Tösätters* by i Enångers socken har man i en backe funnit:

En »*pilspets* af rödbrun skiffer.»

Förvaras i Hudiksvalls Elementar-läroverks samling.

32. Herr landkamreraren J. A. Södermark i Kalmar har i bref af den 25 Maj 1871 meddelat: »Jag anser mig böra nämna att jag, då jag för fem år sedan bodde i Gefle, hade en *spjutspets* af skiffer fullkomligt lik fig. 52 i »Svenska fornsaker» af Montelius, hvilken spjutspets, om jag rätt minnes, var funnen i *Norrala* socken i Helsingland. Den gick förlorad i Geflebranden 1869.»

25.

33. Å *Näsby* egor i Alfta socken är af Anders Ersson funnen:

En oskadad *spjutspets* af rödbrun skiffer med tånge och två små hullingar, afbildad fig. 25 i hälften af verkliga storleken. I tångens ända finnes ett mindre hak. Längd 6,3 tum, bredd 1,25 tum, tjocklek 3 linier. Tångens längd 1,45 tum.Förvaras i Statens Hist. Museum (N:o 5543).

34. I *Segerstads* socken har man funnit:

En *mejsel* af skiffer, »som till formen liknar en flintyxa». Färgen är grönaktig.

Förvaras i Hudiksvalls Elementar-läroverks samling.

Om denna och de andra fornsaker af skiffer, som tillhöra samlingen i Hudiksvall, har herr doktor J. A. Wiström

benäget meddelat mig uppgift.

35. Under en trädrot nära *Själstugan* i Skogs socken hittade torparen Vallinder för flere år sedan:

a) En *spjutspets* af mörkgrå skiffer, afbildad fig. 26 i hälften af verkliga storleken. Yttersta spetsen är i senare tid afslagen. Längd nu 3,7 tum, största bredden 7 linier.

b) Ett tveeggadt *knifblad* (?) af grå glimmerskiffer, jemnbredt, framtill trubbigt, baktill tvärt afslaget. Längd 4,25 tum, bredd 1 tum, tjocklek 3,5 linier.

För omkring tio år sedan skänktes de af hittaren till herr komminister J. V. Söderlund i Skog, som gifvit dem till doktor Hazelii Skandinavisk-etnografiska museum, der de hafva N:is 2854 och 2855.

26.

Dalarne.

36. Vid »Sundsmyran», några famnar från Fogelsjöns strand och ¼ mil S. V. om *Fogelsjö* by, hittades i April 1872, två alnar under myran, en *pilspets* af mörkgrå skiffer med tånge och två små hullingar. Fogelsjö by hör till Loos' pastorat i Helsingland, men ligger inom Dalarnes gräns.

Pilspetsen är 3,1 tum lång; största bredden 4,5 linier. Tången är 6,5 linier lång.Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 5021), som erhållit den jemte den under följande N:o upptagna spjutspetsen genom herr kyrkoherden A. Tunelli i Loos.

37. Invid *Vestersjön*, 1½ fjerdingsväg N. V. om Hamra by, som äfven hör till Loos' pastorat, ehuru den ligger i Dalarne, hittades vintern 1872—73 främre delen af en *spjutspets* af mörkt rödbrun skiffer, som »låg invid en stor sten, hvilken var omgifven med många små stenar.» Fyndet gjordes »vid upptagande af lera under 2 à 3 alnars djup myra.»

Spjutpetsen, ryggad å båda sidor längs midten och ovanligt spetsig, är nu 2,5 tum lång; största bredden 6 linier.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o. 4961).

38. Å *Sandnäs* nybygge i Elfdalens socken, 5½ mil N. V. från sockenkyrkan, har man, enligt meddelande af herr doktor A. Steffenburg, vid gräfning af åker funnit en *yxa* af svart skiffer utan hål för skaftet. Fyndet gjordes nära Ransjön pä ett ställe, som troligen fordom varit betäckt med sjöns vatten.

Yxan, hvilken är mindre väl gjord, är jemnbred och har tydliga smalsidor; föga slipad, nästan blott vid ändarne. Den ena ändan bildar en dålig, endast på ena sidan slipad egg; den andra ändan liknar en tjock egg. Längd 4 tum, bredd 1,8 tum.

Förvaras, såsom depositum, i Dala Fornminnet-förenings samling.

39. Under gräfning i en myr å *Måmsta* bys egor i Elfdalens socken har man funnit:

En *spjutspets* af rödbrun skiffer, med tånge och korta hullingar. Spetsen har, sedan fyndet gjordes, blifvit afslagen af några barn. Längd 3,45 tum; bredd 0,6 tum. Tångens längd 0,5 tum.

Tillhör Dala Fornminnes-förenings samling i Falun.

40. Vid byn *Röt* i Elfdalens socken hittades år1875 en *spjutspets* af skiffer, liknande N:o 39, men den blef af hittaren borttappad.

Enligt meddelande af herr doktor A. Steffenburg i Falun, som haft godheten sända mig till beskrifning både den vid Måmsta funna spjutspetsen och flere andra här upptagna fornsaker af skiffer från Dalarne.

41. Vid södra stranden af *Skattungssjön* i Orsa socken hittades i Maj 1875 en *spjutspets* af skiffer, som låg tätt

invid vattenkanten under rötterna på en stubbe.

Spjutspetsen, af ljus brungrå skiffer, är framtill afbruten, ryggad å båda sidor; den har en bred tånge, men saknar hullingar. Längd nu 3,9 tum; bredd 1,5 tum. Tångens längd 1,2 tum och bredd omkring 1,1 tum.

Tillhör Dala Fornminnesförenings samling i Falun.

42. På *Dunderön* vid Sollerön i Siljan hittades år 1872 å en åker:

En *spjutspets* af grå skiffer, å båda sidor ryggad; med åttkantig, nästan trind tånge, men utan hullingar; afbildad fig. 27 i hälften af verkliga storleken. Längd 5,3 tum: bredd 0,8 tum; största tjocklek drygt 3,5 linier. Tångens längd 0,8 tum och bredd 0,4 tum.

Förvaras i Dala Fornminnes-förenings samling i Falun (N:o 130).

27.

43. Vid stranden af sjön *Qvin* i Malungs Vestra Finnmark hittades år 1870:

28.En *spjutspets* af skiffer utan tånge och hullingar, afbildad fig. 28 i hälften af verkliga storleken. Den långa, tresidiga fördjupningen vid bakre ändan är prydd med inskurna zigzagsirater. Helt nära bakre ändan finnas två små hak midtemot hvarandra. Färgen brun med ett snedt grått band nära midten. Längd 6,8 tum; största bredden 0,8 tum.

Förvaras i Dala Fornminnes-förenings samling i Falun.

29.

44. Vid stranden af *Vagnsjön* i norra delen af Ore socken har man funnit:

En tveeggad *knif* (?) af skiffer, afbildad fig. 29 i hälften af verkliga storleken. Tunn, framtill trubbig, baktill tvärt afskuren (möjligen afslagen och sedan jemnad). Stenens färg är brungrå med mörka, rödbruna fläckar. Längd 4,85 tum; bredd 1,15 tum; tjocklek endast föga mer än 2 linier.

Förvaras i Dala Fornminnes-förenings samling (N:o 128). Den i Sloghagen, Husby socken, funna lansspets, som efter »Runa» 1844 sid. 58 omtalas i Antiqvarisk tidskrift för Sverige, 3:dje delen, sid. 188, lär enligt en af herr Dybeck muntligen lemnad uppgift icke hafva varit af skiffer, utan troligen af flinta. Den skall icke hafva haft verkliga hullingar.

Gestrikland.

45. Vid *Häcklinge* i Valbo socken hittades för flere år sedan:

En afbruten *spjutspets* af skiffer, nu 3,6 tum lång; bredd 1,1 tum. Uppgiften, att denna spjutspets skulle vara funnen »i en sandhög» jemte en stenyxa med skafthål, torde icke vara fullt tillförlitlig.Båda stensakerna förvaras i Uppsala Museum.

46. Vid *Valbo Bodarne* har man funnit:

En väl arbetad *spjutspets* af mörkröd skiffer.

Förvaras i Hudiksvalls Elementar-läroverks samling.

Uppland.

47. Å *Vaby* egor i Simtuna socken och härad, Vesterås län, har man funnit:

En *spjutspets* af grå skiffer, afbildad fig. 30 i hälften af verkliga storleken. Den är något *böjd*, utan tånge och hullingar, men med två inskärningar midt emot hvarandra nära nedre ändan. Längd 6,2 tum: bredd 0,85 tum; största tjocklek 3 linier.

Tillhör herr kapten S. Ulfsparres samling i Stockholm. 30.

Vestmanland.

48. Vid *Nortuna* i Tortuna socken hittades, omkring år 1868, under dikning:

En *spjutspets* af brun skiffer med hullingar och tånge; den liknar närmast fig 16. Längd 6,4 tum; största bredd 1,3 tum.

Förvaras i herr grefve G. M. Hamiltons samling på Hedensberg.

49. Vid *Nyckelby* i Fellingsbro socken har man funnit:

En *spjutspets* af skiffer, afbruten på midten.Förvaras i herr brukspatron H. Atterlings samling på Vesslingbyholm.

Södermanland.

50. Vid *Kattnäs* i Höle socken har man funnit:

En *spjutspets* af svart skiffer, hvilken närmast liknar fig. 16. Tången är 1 tum, båda hullingarna omkring 4 linier långa. Å tången ses djupa skåror både baktill och på sidorna. Hela längden 5,5 tum och största bredden 1,4 tum.

Förvaras i herr K. Schmidts samling å Vrå.

51. Vid *Skårby* i Vagnshärads socken hittades för ett par år sedan;

31.

En i båda ändar afbruten, eneggad *knif* af rödbrun skiffer, afbildad fig. 31 i hälften af verkliga storleken. De prickade linierna antyda de förlorade delarnes sannolika form. Ett tydligt hak ses mellan tången och den konvexa eggen. Längd nu omkring 3,5 tum, brodd 1,45 tum, största tjocklek 3 linier.

Förvaras äfven i herr K. Schmidts samling.

52. Vid *Skårby* har man också funnit:

Spetsen af en afbruten eneggad *knif* af mörkgrå skiffer, med afrundad spets; ryggen nästan plan, 2,5linier tjock. Styckets längd 1,5 tum; största bredden nära 0,8 tum.

Förvaras i samma samling.

53. I en åker vid torpet *Aspedalen* under Claëstorp i Östra Vingåkers socken hittades år 1873:

Främre delen af en rak, trubbig, eneggad *knif* (?) af glimmerskiffer. Det bevarade stycket är 2,6 tum långt, 1 tum bredt och vid ryggen nära 4 linier tjockt.

Enligt meddelande af herr öfver-hofjägmästaren grefve Claes Lewenhaupt, på Claëstorp, i hvilkens samling knifven förvaras.

Östergötland.

54. I *Qvarsebo* till Strengnäs stift hörande socken, å södra sluttningen af Kolmården, hittades för flere år sedan:

En *spjutspets* af skiffer med tånge och två hullingar, afbildad fig. 61 i professor Nilssons »Stenålder». Den är närmast lik vår fig. l6. Hela längden 8,1 tum och största bredden 1,4 tum; tångens längd 1,4 tum.

Tillhörde professor Nilssons första samling af fornsaker och förvaras nu med denna i Lunds Museum.

Nerike.

55. Vid *Arnängen* i Götlunda socken har man, i afloppsgrafven från Hasta-sjön, funnit:

En *spjutspets* af mörk skiffer med tånge och två hullingar. Den är afbildad fig. c å sid. 71 i Hofbergs »Nerikes gamla minnen» och liknar närmast vår fig. 16.

Förvaras i Örebro Elementar-läroverks samling.

56. I *Gellersta* socken är funnen:

En på midten afbruten *spjutspets* af skiffer.

Förvaras i Örebro Elementar-läroverks samling.**57.** I *Testabäcken* S.V. om Hasselfors bruk i Skagershults socken har man hittat:

En afbruten *spjutspets* af mörk skiffer. Längd nu 3,7 tum, bredd 1,3 tum och största tjocklek 5 linier.

Tillhör doktor H. Hofbergs samling i Stockholm.

Vermland.

58. Vid *Höglunda* i Nors socken hittades för några år sedan i jorden:

En *spjutspets* af skiffer med 0,9 tum lång tånge och två ganska korta hullingar, närmast lik vår fig. 25. I tångens bakre kant en bred och djup inskärning. Hela längden 5,7 tum, bredden 1 tum.

Tillhör stadsläkaren friherre C. Cederströms samling i Strömstad (N:o 2398).

59. I *Önneby* mosse, en half mil öster om Thorsby, i Fryksände socken har man på 5,5 fots djup funnit:

En liten *spjutspets* af gröngrå skiffer med 6,5 tum lång tånge och två korta hullingar. Ryggad å båda sidor; framtill trubbig. Längd 3,7 tum, bredd nära 0,6 tum; största tjockleken 2,5 linier.

Skänkt i Nov. 1872 af v. pastor A. F. Anderson till Carlstads Elementar-läroverks samling (N:o 186).

60. I *Karlanda* socken har man vid gräfning i bottnen af Knollselfven funnit:

En *spjutspets* af grå skiffer med bred tånge och två små hullingar: bred, tunn, utan märkbar rygg å någondera sidan, framtill afbruten. Längd nu 3,25 tum; största bredden 1,2 tum; tjocklek 2 linier. Tångens längd 1,4 tum, bredd 0,9 tum.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 5450: 9).

Bohuslän.

61. I trakten af *Lysekil* har man, möjligen på samma ställe, funnit:a) En *spjutspets* af gråsvart skiffer med tånge och hullingar, hvilken varit närmast lik fig. 16. Spetsen och en del af tången är bortslagen, sedan fyndet gjordes; ena sidan af bladet är skadad genom dess användande till bryne i senare tid. Längd nu 5,25 tum, största bredd 1,1

tum.

b) En mindre och smalare *spjutspets* af ljusare skiffer, med kort tånge och nästan omärkliga hullingar; oskadad. Längd 4,1 tum, bredd 0,55 tum.

Båda förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 4897).

Småland.

62. Vid notdrägt i en sjö i *Gällaryds* socken är funnen:

En *pilspets* eller liten spjutspets af nästan svart skiffer, med tånge, men utan hullingar; afbildad fig. 32 i hälften af verkliga storleken. Mot spetsen fyrkantig och ganska tjock. Längd 3,05 tum, bredd 0,5 tum.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 5445); tillhörde förut hr pastor L. F. Palmgrens samling af fornsaker.

32.

Bleking.

63. På *Hjortahammars* udde har man »i en stenkrets» funnit:

En *pilspets* af grå skiffer, med tånge och två korta hullingar. Längd 2,6 tum, bredd 0,45 tum.

Förvaras i Statens Historiska Museum (N:o 2203). Se N. G. Bruzelii reseberättelse för år 1855, sid. 20 (handskrift i Vitterhets-Akademiens arkiv).

Skåne.

64. I »Klosterlyckan» i eller bredvid *Trelleborg* hittades på 1840-talet:

En *spjut-* eller *pilspets* af mörkgrå skiffer med tånge och lemningar af två hullingar. Bladet å båda sidor ryggadt; spetsen afbruten. Längd nu 2,65 tum, största bredden 7 linier.

Tillhörde först prosten Johan Bruzelii samling i Tommarp, Skåne, och kom med denna samling till Statens Historiska Museum, der han nu förvaras (N:o 2549).

*

TILLÄGG.

Lappland.

65. Vid sjön *Mattalajärvi* i Hietaniemi kapellförsamling, som hör till Öfver-Torne pastorat, har man funnit:

En *pilspets* af mörkt rödbrun skiffer, med tånge och två korta hullingar; udden afbruten. Längd nu 3,1 tum, bredd 0,5 tum.

Skänktes år 1875 af herr ingeniör H. Magnét till Statens Historiska Museum (N:o 5526).

66. Herr ingeniör Magnét har nyligen meddelat mig, att man i samma trakt funnit fem eller sex andra *pil-* eller

spjutspetsar af skiffer, af hvilka några lära hafva sålts till Finland år 1873; en eges ännu af herr Magnét.

Vesterbotten.

67. I *Öfver-Kalix* socken lära, äfven enligt uppgift af herr Magnét, hafva hittats:

a) En *knif* af skiffer, närmast lik vår fig. 3.

b) En annan *knif* af skiffer, närmast lik vår fig. 4.

Ångermanland.

68. Å egorna till *Kläpp* i Skogs socken har man hittat:

a) En eneggad *knif* af rödbrun skiffer, afbildad fig. 34 i hälften af verkliga storleken. Tången bildar nästan rät vinkel med ryggen. Bladets längd 2,7 tum, bredd 1,2 tum; största tjocklek 1,5 linie.

34.

b) En *spjutspets* af rödbrun skiffer, ryggad på båda sidor, med tånge och två hullingar; afbildad fig. 33 i hälften af verkliga storleken. Längd 3,75 tum. Bladets största bredd 1,25 tum; tångens längd 1 tum och bredd 6 linier. — »Hittad för närmare l00 år sedan.»

33.

c) Bakre delen af en större, i äldre tid afslagen *spjutspets* af rödbrun skiffer, närmast lik fig. 12. Ej ryggad på någondera sidan. Längd nu 3,15 tum, bredd 0,9 tum.

d) Den i båda ändar afbrutna främre delen af en *spjutspets* af svart skiffer, ryggad å bada sidor. Längd nu 2,3 tum, bredd 0,6 tum. — »Hittad vid ett torp under hemmanet N:o 3 i Kläpp, ej långt från en mindre sjö.»

Alla fyra förvaras i Statens Historiska Museum, som i Februari 1876 förvärfvat dem, genom medverkan af herr P. Edholm i Bålsjö (se N:o 13).

*

Under den tid af något, mer än ett år, som förflutit sedan början af denna uppsats trycktes, hafva så månganya svenska fynd af stensaker anträffats, eller kommit till vår kännedom, att vi torde böra här meddela en ny öfversigtstabell i stället för den sid. 4 intagna.

Fornsaker af sten funna i Sverige.

»Skandinaviska» typer.

»Arktiska» typer.

Fornsaker
af flinta.

Fornsaker
af andra
stenslag.

Tillhopa.

Yxor och
rätmejslar.

Hål-
mejslar.

Spjut- och
pilspetsar.

Knivar och
dolkar

Tillhopa.

I % af samtliga
stensaker.

Lappland

—

—

—

—

—

7

—

7

100,0

Vesterbotten

75

5

Nästan alla funna på samma ställe; se sid. 5. 80

2

2

6

2

12

13,0

Ångermanland

3

6

9

1

1

8

2

12

57,1

Jemtland

4

7

11

—

—

9

—

9

45,0

Medelpad

1

—

1

1

1

1

—

3

75,0

Helsingland

4

13

17

1

2

8

(?)1

12

41.4

Gestrikland

1

8

9

—

—

2

—

2

18.2

Dalarne

1

39

40

1

—

7

(?)1

9

18,4

Lappland, Norrland och Dalarne

89

78

167

6

6

48

6

66

28,3

Svealand, utom Dalarne

321

2,017

2,388

—

—

10

(?)3

13

0,55

Götaland, utom Skåne

4,558

3,835

8,393

—

—

5

—

5

0,06

Skåne

31,200

4,300

35,500

—

—

1

—

1

—

Hela Sverige

36.168

10,230

46,398

6

6

64

(?)9

85

0,18

Antalet fornsaker af »skandinaviska» typer är beräknadt lika som i den motsvarande tabell vi infört i den afhandling »Sur les souvenirs de l'âge de la pierre des Lapons en Suède», som är intagen i »Compte-rendu du Congrès de Stockholm», 1874 (sid. 188—202).